

Vernede lokaliteter i Norge

Av: Lars O. Kvamsdal

De av oss som har samlet mineraler og fossiler en stund har vært vitne til at en del av våre mest interessante lokaliteter er blitt fredet. I noen tilfeller kan vi ha forståelse for fredningen, i andre stiller vi oss spørrende. Vi uttalte oss i høringsrunden, men det ser ikke ut til at amatører ble hørt. I hvert fall ser det ut til at verneforslagene er blitt vedtatt stort sett uforandret.

Forekomstene som ble foreslått fredet i 1983 og 1985 er nå endelig fredet, og jeg skal i denne artikkelen forsøke å gi en oversikt over hvilke lokaliteter i Norge som er fredet og hvilke bestemmelser som gjelder for disse.

Jeg vil også innledningsvis si at det ikke har vært helt lett å skaffe de nødvendige opplysningene, så flere henvendelser til Miljøverndepartementet og fylkesmenn har vært nødvendig. Det ser ut til at det er lettere å få tak i fredningsforslag enn i fredningsforskrifter.

Jeg bygger opplysningene i denne artikkelen på data fra Rapport T-713 utgitt av miljøverndepartementet og fredningsforskrifter. T-713 er åjourført pr. 1.1.1988. Det er klart at en slik oversikt neppe vil bli feilfri. Jeg vil sette stor pris på å få beskjed om feil eller mangler ved oversikten. Slike rettelser bør dokumenteres. Ofte kan vi tro eller mene en forekomst er fredet uten at den er det.

Er du spesielt interessert i en forekomst bør du skaffe deg fredningsforskriftene som gjelder der. Disse skal du kunne få ved å henvende deg til fylkesmannen i ditt fylke. Driver du spesiell forskning på et område kan det jo være forsøket verdt å søke dispensasjon hvis det skulle være nødvendig.

Mineral- og fossillokaliteter kan fredes på forskjellige måter med hjemmel i Naturvernloven av 1970. Departementets motiv er bl.a. «bevaring av naturens variasjonsrikdom både med hensyn til planter og dyr og deres leveområder, landskap og geologiske formasjoner og forekomster» (Stortingsmelding nr 68,

1980-81). Naturen kan vernes ved å opprette:

- Nasjonalparker
- Landskapsvernområder
- Naturreservater
- Naturminner
- Biotopvern
- Plante- og dyrelivsfredninger
- Midlertidige fredete områder

Nasjonalparker

I nasjonalparker er det naturmiljøet som skal vernes. Landskapet skal vernes mot utbygging, anlegg, forurensninger og andre inngrep. (Naturvernloven § 3). Ut fra dette vil jeg tolke at innsamling av enkelte prøver samt skånsom bruk av hammer må være tillatt.

Landskapsvernområder

Her er inngrep som kan endre landskapets art eller karakter vesentlig, forbudt. (Naturvernlovens § 5). Slike inngrep er f.eks. uttak av masse og oppføring av bygninger. Også her vil jeg tolke bestemmelsene slik at innsamling av enkelte prøver samt skånsom bruk av hammer er tillatt.

Naturreservat I

Denne verneformen skal beskytte områder med urørt natur eller spesielle naturtyper. (Naturvernloven § 8). Dette er en streng verneform og setter forbud mot alle inngrep i naturen. Dette betyr at innsamling av prøver er forbudt både fra fast fjell og fra løsmateriale.

Naturreservat II

Dette er en noe mildere verneform enn naturreservat I. Her er det mulighet for innsamling av prøver fra løsmateriale dersom ikke annet er bestemt. I så fall

skal det komme fram av skilting på forekomsten.

Alle mineralforekomster som er fredet som naturreservat er i utgangspunktet fredet som Naturreservat II.

Naturminne I

Geologiske forekomster med vitenskapelig interesse kan fredes som naturminne. Alle inngrep i grunnen er forbudt. Hammerbruk og innsamling av prøver fra fast fjell og løsmateriale, er forbudt. (Naturvernloven § 11).

Naturminne II

Her gjelder det samme som for naturminne I, men det er lov å ta med løse steiner.

Midlertidig fredet område

Dette er en streng form for vern i det det er forbudt å bruke hammer og samle inn prøver både fra løsmateriale og fra fast fjell.

Uansett hvilken form for vern som gjelder på en forekomst, må grunneier kontaktes før innsamling. Er det staten som er grunneier er det egentlig Fylkesmannen som skal kontaktes. I praksis vil

dette neppe være ønskelig, og vi foretar innsamling der fredningsbestemmelsene tillater det. Dette er også i samsvar med den nye tolkningen av Straffelovens § 399.

Forkortelser som er brukt i tabellen.

Fredningstype

Np = Nasjonalpark

Lv = Landskapsvernområde

Nr I = Naturreservat, type I

Nr II = Naturreservat, type II

Nm I = Naturminne, type I

Nm II = Naturminne, type II

Mf = Midlertidig fredet

m = Mineralforekomst

f = Fossilforekomst

geol = Forekomst fredet p.g.a. sin geologi.

Forekomster som er fredet som naturreservat eller naturminne av geologisk interesse, har jeg ikke sjekket om er av type I eller II. I de fleste tilfellene vil ikke dette være av interesse på disse forekomstene. Skulle det motsatte være tilfelle, må du innhente verneforskriftene.

Fylke	Kommune	Forekomst	Type	Fredet	Annet
Østfold Akershus	Ullensaker	Romerike	Lv, geol	01.11.85	
	Vestby	Rød	Nm, geol	07.03.80	
	Asker	Bjerkåsholmenveien	NmII, f	15.01.88	
	Asker	VEAS	NmII f	15.01.88	
	Asker	Elnestangen	NrI, f	15.01.88	
	Asker	Spirodden	NrI, f	15.01.88	
	Asker	Konglungen	Nm, f	15.01.88	
	Asker	Spannslokket	NrI, f	15.01.88	
	Asker	Neselva	Nm, f	15.01.88	
	Asker	Bjerkøya	NmII, f	15.01.88	
	Asker	Holmenskjær	NmI, f	15.01.88	
	Asker	Presteskjær	NmI, f	15.01.88	
	Asker	Linlandveien	NmII, f	15.01.88	
	Asker	Semsvannet	Mf, f	06.11.73	Forslag Lv
	Bærum	Kalvøya	NrI, f	15.01.88	
	Bærum	Kolsås/Dælivann	Lv, geol	30.06.78	Også Nr
	Bærum	Jongåsveien	NmI, f	15.01.88	
	Bærum	Kampebroten	Nm, f	15.01.88	
	Bærum	Heggelia	NmI, f	15.01.88	
	Bærum	Vallerkroken	NmI, f	15.01.88	
Bærum	Lagmannsholmen	NrII, f	15.01.88		
Bærum	Kongshavn	NmII, f	15.01.88		
Oslo	Oslo	Malmøya	NmII, f	02.11.79	7 fredn.

Fylke	Kommune	Forekomst	Type	Fredet	Annet
	Oslo	Årvollåsen	NmI, m	16.11.84	
	Oslo	Hovedøya	Mf, f	1935	Også planter
	Oslo	Huk	NmII, f	15.01.88	
	Oslo	Killingen	NmII, f	15.01.88	
	Oslo	Nakholmen	NmII, f	15.01.88	
Hedemark	Rendalen/Alvdal	Jutulhogget	Nr, geol	18.12.59	
	Tynset	Ripan	Nr, geol	02.04.76	
	Rendalen	Jutulgruva	Nm, geol	12.12.75	
	Hamar	Domkirkeodden	NmI, f	15.01.88	
	Ringsaker	Torsæter	NrII, f	15.01.88	
	Ringsaker	Steinsodden	NrI, f	15.01.88	
	Ringsaker	Eksberget	NmII, f	15.01.88	
	Ringsaker	Langodden	NrI, f	15.01.88	
	Ringsaker	Tømten	NmI, f	15.01.88	
	Ringsaker	Bergevika	NrI, f	15.01.88	
	Ringsaker	Moelv brygge	NmI, f	15.01.88	
Oppland	Lunner	Østhagan	Lv, geol	16.11.84	Kalkovnene
	Lunner	Muttatjern	NmII, m	16.11.84	
	Lunner	Muttagraven	NmII, m	16.11.84	
	Lunner	Skjerpemyr	NmII, m	16.11.84	
	Sel	Kvitskriuprestin	Nm, geol	24.06.77	
	Gran	Kjørkjetangen	NmII, f	15.01.88	
	Gran	Tønnerudtangen	NmII, f	15.01.88	
	Gjøvik	Kremmerodden	NmI, f	15.01.88	
Buskerud	Flere	Jotunheimen	Np, geol	05.12.80	
	Lier	Hørtekollen	NmI, m	16.11.84	
	Øvre Eiker	Hamrefjell	NrII, m	16.11.84	
	Røyken	Søndre Nærnes	NmI, f	15.01.88	
	Røyken	Nordre Nærnes	NmII, f	15.01.88	
	Røyken	Geitungsholmen	NrI, f	15.01.88	
	Røyken	Slemmestad	NmI, f	15.01.88	
	Røyken	Kutangen	NmII, f	15.01.88	
	Hole	Braksøya	NrI, f	15.01.88	
	Hole	Storøya	NrI, f	15.01.88	
	Hole	Purkøya	NrI, f	15.01.88	
	Lier	Gjellebekkmyrene	Lv, m	30.07.78	Nr og Lv Planter/kultur
	Hole	Vinterguten	NrI, f	15.01.88	
	Hole	Store Svartøya	NrI, f	15.01.88	
	Hole	Ullerntangen	NrI, f	15.01.88	
	Hole	Lemostangen	NrI, f	15.01.88	
	Hole	Kjellerberget	NmII, f	15.01.88	
	Hole	Garntangen	NmII, f	15.01.88	
	Modum	Ullhaugtoppen	NmII, f	15.01.88	
	Kongsberg	Muggerudkleiva	NmII, f	15.01.88	
	Kongsberg	Rønningsfossene	NrI, f	15.01.88	
	Øvre Eiker	Krekling	NmII, f	15.01.88	
	Øvre Eiker	Haugnes	NmI, f	15.01.88	
	Øvre Eiker	Skarra	NmI, f	15.01.88	
Vestfold	Brunlanes	Låven	NmI, m	17.04.70	
	Brunlanes	Skudesundskjærene	NmI, m	13.04.73	
	Brunlanes	Veldre	Nm, geol	17.06.77	
	Tjølling	Ula	NmI, m	06.06.80	rev. '80
	Hedrum	Bratthagen	NmII, m	16.11.84	
	Sandefjord	Vøra	NmI, m	16.11.84	

Fylke	Kommune	Forekomst	Type	Fredet	Annet
	Våle	Langøya	NrI, f	15.01.88	
	Sande	Bjørkøya	NrI, f	15.01.88	
	Sande	Killingholmen	NrII, f	15.01.88	
	Sande	Kulpa	NmI, f	15.01.88	
	Sande	Gåserumpa	NrI, f	15.01.88	
	Sande	Kommersøya	NrII, f	15.01.88	
	Sande	Limovnen	NmII, f	15.01.88	
Telemark	Kragerø	Jomfruland	Lv, geol	28.04.78	Rev. '83
	Kragerø	Lona	NmII, m	16.11.84	
	Skien	Hoppetadelva	NmII, f	15.01.88	
	Skien	Bødalen	NmI, f	15.01.88	
	Skien	Kapitelberget	NmI, f	15.01.88	
	Porsgrunn	Skarpkleiv	NmII, f	15.01.88	
	Porsgrunn	Versvik	NrII, f	15.01.88	
	Bamle	Steinvika	NrI, f	15.01.88	
Aust Agder					
Vest Agder					
Rogaland	Kristiansand	Kalkheia	Lv, geol	16.11.84	
	Flere	Jærstrendene	Lv, geol	02.09.77	Rev. '86
	Sokndal	«Ruggesteinen»	Nm, geol	20.04.23	
	Stavanger	Knutmannsteinen	Nm, geol	10.07.59	
	Stavanger	Vandresteinen	Nm, geol	10.07.59	
	Stavanger	Skrevsrudsteinen	Nm, geol	10.07.59	
	Stavanger	Klovsteinen	Nm, geol	10.07.59	
	Eigersund	«St. Olavsormen»	Nm, geol	25.02.72	
	Randaberg	Børaunen	Nm, geol	02.09.77	
	Sola	Byberg	Nm, geol	02.09.77	
	Klepp	Reve	Nm, geol	02.09.77	
	Klepp	Orre	Nm, geol	02.09.77	
Hordaland	Flere	Hardangervidda	Np, geol	10.04.81	
	Bergen	Fjøsanger	Nm, geol	05.09.86	
Sogn og Fj	Luster	Nigardsbreen	Nr, geol	12.07.85	
	Vågsøy	Verpeneset	Nf, geol	30.09.82	
	Selje	Grytting	Nm, geol	16.11.84	
	Horningdal	Gytte-skotet	NmI, geol	11.11.84	Tidl. Ytreho
Møre og R.	Norddal	Kallskaret	Nr, geol	16.11.84	
	Vanylven	Helgehornvatnet	Nr, geol	16.11.84	
	Vanylven	Raudehaugen	Nr, geol	16.11.84	
Sør Tr. lag					
Nord Tr. lag					
Nordland	Rana	Hammernesgrotten	Nm, geol	06.01.67	
	Rana	Risahullet	Nm, geol	06.01.67	
	Rana	Larshullet	Nm, geol	06.01.67	
	Rana	Lapphullet	Nm, geol	06.01.67	
	Rana	Persgrotten	Nm, geol	06.01.67	
	Rana	Olavsgrotten	Nm, geol	06.01.67	
	Rana	Krystallgrotten	Nm, geol	06.01.67	
	Rana	Grotter i Rana	geol	23.10.31	
Troms					
Finnmark	Porsanger	Roddines	Nr, geol	19.05.67	Strand
	Vardø	Roddines	Nr, geol	04.11.83	Strand
	Båtsfjord	Sandfjordneset	Nr, geol	04.11.83	
	Båtsfjord	Ytre Syltevika	Nr, geol	04.11.83	Strand
	Tana	Ovdaldasvarri	Nr, geol	04.11.83	
	Nordkapp	Djupvika	Nr, geol	04.11.83	
	Vardø	Oksevatnet	Lv, geol	04.11.83	

Fylke	Kommune	Forekomst	Type	Fredet	Annet
	Berlevåg	Straumen	Lv, geol	04.11.83	
	Berlevåg	Sandfjorden	Lv, geol	04.11.83	
	Sør-Varager	Garsjøen	Lv, geol	04.11.83	
	Nesseby og SV	Brannsletta	Lv, geol	04.11.83	
	Alta	Auskarnes	Lv, geol	04.11.83	
	Nesseby	Bigganjarg	Nm, geol	06.01.67	
	Kvalsund	Repparfjord	Nm, geol	04.11.83	

Fredede forekomster skal merkes ute i terrenget. Departementet opplyser at de fleste er merket, men at det kan gjenstå noen. Videre står det i fredningsforskriftene for forekomster fredet som NmII eller NrII at departementet kan innføre forbud mot innsamling av løse steiner dersom hensyn til verneverdiene gjør det nødvendig.

Vi kan være enige/uenige i disse fredningsvedtakene. Allikevel skal vi respektere dem og bruke forekomstene slik fredningsforskriftene gir oss tillatelse til.

Det vil stadig dukke opp nye lokaliteter. La oss ha øynene med oss og glede oss over alle de andre forekomstene vi kan besøke og drive innsamling på.

Litteratur:

Naturvernområder i Norge, Miljøvern-dep., Rapport T-713.

Utkast til verneplan for fossilforekomster i Oslofeltet, Oslo 1985.

Utkast til verneplan for mineralforekomster i Sør-Norge, Oslo 1983.